

KAZIMIERZ URBAŃSKI

Początki regionalizacji przyrodniczo-leśnej w Polsce

The beginnings of natural-forest regionalisation (geographical distribution of forests) in Poland

Obowiązująca obecnie w państwowym gospodarstwie leśnym regionalizacja została opracowana przez **Leona Mroczkiewicza** i opublikowana pt. "Podział Polski na krainy i dzielnice przyrodniczo-leśne", w 1952 r. W porównaniu z projektem autorskim jest ona udoskonalona bardziej prawidłowym przebiegiem niektórych granic jednostek przyrodniczo-leśnych. W miarę lepszego poznawania geograficznego zróżnicowania przyrodniczych warunków, mających wpływ na intensyfikację produkcji leśnej, będzie ona nadal doskonalona, co jest zgodne z intencją Autora.

Pierwsza na terenie naszego kraju regionalizacja przyrodniczo-leśna powstała pod koniec XIX wieku. Autorem tego podziału, opartego na udziale rozsiedlenia głównych gatunków lasotwórczych – sosny, jodły i buka oraz świerka był **Henryk Strzelecki**.

Po pierwszej wojnie światowej obowiązywał w Polsce podział kraju na cztery krainy geograficzne. W latach dwudziestych ubiegłego stulecia regionalizacją przyrodniczo-leśną zajmował się **Władysław Jedliński**. Dokonał on podziału kraju na dzielnice siedliskowe, wykorzystując naturalne granice gromadnych i jednostkowych zasięgów różnych gatunków drzew. Wyróżnił osiem krain, które zostały scharakteryzowane pod względem udziału poszczególnych gatunków drzew leśnych oraz na podstawie zmienności gleb i klimatu. Pomiędzy tymi krainami wyróżnił **Jedliński** 11 dzielnic przejściowych. Uważał jednakże, że dla celów planowania hodowlanego powinno się wykorzystywać niższe jednostki jakimi są typy siedliskowe.

Pod koniec lat trzydziestych ubiegłego stulecia podział kraju na dzielnice siedliskowo-leśne opracował **Tadeusz Włoczewski**. Głównym jego kryterium są elementy klimatyczne, a utwory geologiczne i gleby uwzględniono przy podziale dzielnic na mniejsze jednostki. Z elementów drzewostanowych w pierwszej kolejności brano pod uwagę granice zasięgów

drzew, a później skład gatunkowy drzewostanów. **Włoczewski** uważał też, że przy podziale na dzielnice siedliskowo-leśne byłaby pożyteczna fitosocjologiczna klasyfikacja zespołów leśnych i warunki fizjograficzne. Krótco przed II wojną światową **Włoczewski** wyznaczył dzielnice na podstawie występowania drzewostanów dziesięciu gatunków drzew leśnych. Nazwy poszczególnych dzielnic pochodziły od gromadnego występowania tych gatunków.

Bezpośrednio po II wojnie światowej **Edward Chodzicki** opracował regionalizację przyrodniczo-leśną południowej części naszego kraju – obszar dawnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie, przyjmując trzystopniową skalę – krainę, dzielnicę i obwód – wydzielone na podstawie topografii terenu, warunków klimatycznych i glebowych.

W 1949 r. ukazał się jeszcze jeden projekt regionalizacji nazwanej gospodarczo-leśną. Autorem był **Lesław Dreszer**, który wyróżnił 14 dzielnic i 50 poddzielnic przyrodniczo-leśnych, wydzielonych na podstawie kryteriów geologicznych i glebowych oraz zasięgów drzew i elementów runa leśnego.

W tym samym czasie administracja lasów państwowych rozpisała konkurs na opracowanie projektu podziału kraju na dzielnice przyrodniczo-leśne. Wpłynęły trzy prace: **Zygmunta Czubińskiego, Konstantego Steckiego i Tadeusza Włoczewskiego**.

Czubiński wydzielił 16 dzielnic przyrodniczych na podstawie gromadnych zasięgów drzew leśnych, które można uważać za wykładniki wpływu makroklimatu, położenia geograficznego i topograficznego oraz warunków glebowych, gwarantujących rozwój lasów.

Stecki wyróżnił 14 dzielnic siedliskowych, w ramach których wydzielił jednostki niższego rzędu – krainy. Kryterium podziału były zasięgi głównych gatunków drzew leśnych. Według **Steckiego** głównym kryterium podziału regionalnego powinno być naturalne rozmieszczenie typów siedliskowych.

Włoczewski wydzielił 27 dzielnic na zasadzie położenia geograficznego, ukształtowania terenu, klimatu i utworów geologicznych, biorąc pod uwagę również stosunki glebowe i występujące drzewostany. Był zdania, że wydzielone dzielnice nie są dostateczną podstawą do podejmowania decyzji gospodarczych.

Wszystkie te trzy projekty mają wprawdzie niektóre cechy wspólne, ale też niekiedy znacznie różnią się w zależności od stopnia zmienności definicji jednostki podziału kraju, przyjętych kryteriów i różnorodności źródeł. Wobec stosunkowo dużej różnicy poglądów autorów tych projektów powierzono **Mroczkiewiczowi**, ówczesnemu kierownikowi Zakładu Urządzania Lasu w Gdańsku, należącego do Instytutu Badawczego Leśnictwa w Warszawie, opracowanie nowego projektu podziału. W podziale tym wykorzystane zostały wszystkie dostatecznie uzasadnione cechy dotychczasowych projektów i nowe materiały uzupełniające. Założono, że jeżeli podział Polski na jednostki przyrodniczo-leśne ma znaleźć ogólne zastosowanie musi być prosty i powinien składać się z niewielkiej liczby jednostek, wydzielonych na podstawie zrozumiałych definicji i kryteriów.

Mroczkiewicz przyjął dwa stopnie podziału przyrodniczo-leśnego – krainę jako jednostkę wyższego rzędu i dzielnicę rzędu niższego, odpowiadające następującym definicjom:

- ❑ **Kraina** jest to wielki łączny obszar o wyrównanych granicach, o zbliżonych warunkach fizjograficznych, w ramach którego pewien tylko dla tej krainy charakterystyczny typ siedliskowy lasu, o jednolitych wytycznych gospodarczych, osiąga optimum produktywności.
- ❑ **Dzielnice** wyróżnione w ramach krain są to jednostki niższego rzędu, w których ilościowe różnice cech fizjograficznych i biotycznych wymagają stosowania odmiennych zabiegów leśno-gospodarczych.

Mroczkiewicz wyróżnił i scharakteryzował osiem krain i trzydzieści sześć dzielnic przyrodniczo-leśnych, opracowanych według położenia geograficznego i topograficznego, makroklimatu i gleby z uwzględnieniem pochodzenia geologicznego oraz zasięgów drzew i obrazu naturalnych zespołów leśnych. Przy opracowaniu regionalizacji przyrodniczo-leśnej korzystał też z licznych prac wykonanych na przykład przez **Paczoskiego, Miklaszewskiego, Niedziałkowskiego, Sławińskiego, Dziubałtowskiego, Kobenzę i Matuszkiewicza**. **Mroczkiewicz** uwzględnił również poza wynikami własnych badań nad regionalizacją propozycje innych badaczy, dotyczące różnych części kraju: **Szczuki, Włoczewskiego, Zielińskiego, Tomaki i Zolla, Trampler, Sapięhy, Czyża i Pietkiewicza**.

W 1969 r. regionalizacja przyrodniczo-leśna, opracowana przez **Mroczkiewicza** została skorygowana. W porównaniu z oryginalnym projektem dzielnicę Trzebnicką włączono do Krainy Śląskiej i zwiększono liczbę dzielnic do 58 jednostek, a granice wszystkich krain i dzielnic poprowadzono niestety po granicach nadleśnictw. Do naturalnych granic powrócono w 1979 roku.

W wyniku ścisłej współpracy **Mroczkiewicza** z Instytutem Badawczym Leśnictwa powstały też w 1969 r. teoretyczne podstawy klasyfikacji typologicznej siedlisk leśnych, obowiązujące w państwowym gospodarstwie leśnym.

*Katedra Szczepólowej Hodowli Lasu
Akademia Rolnicza
ul. Wojska Polskiego 71c, 60-625 Poznań*